

4.2.2021

EOAK/7518/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

SOSIAALIVIRANOMAISEN MENETTELY JÄLKIHUOLLON JÄRJESTÄMISESSÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kaupungin hyvinvointipalvelujen ja sen viranhaltijan menettelyä jälkihuoltonsa järjestämisessä. Kantelija kertoi sairastuneensa syksyllä 2020. Sairautensa johdosta kantelija joutui hankkimaan itselleen uudet vaatteet ja huonekalut sekä muut asumiseen liittyvät kodin tarvikkeet käytännössä kantelukirjoituksen mukaan pääosin omilla varoillaan. Kantelija kertoi hankkineensa myös uuden puhelimen.

Kantelijan mukaan hän on käyttänyt hankintoihin myös itsenäistymisvarojaan. Koska jälkihuollollinen tuki on ollut riittämätöntä, kantelija oli kirjoituksensa mukaan velkaantunut tehdessään kirjoituksessa mainittuja sairaudestaan johtuvia välttämättömiä hankintoja.

Kantelukirjoituksessa kantelija arvosteli myös jälkihuollosta vastuussa olevaa sosiaalityöntekijäänsä ja kertoi, että sosiaalityöntekijä ei ollut vastannut hänen toistuviin yhteydenottopyyntöihinsä ja viesteihinsä. Kantelijan mukaan hän oli saanut sosiaalityöhön kuuluvaa tukea asuinpaikkansa sosiaalitoimen jälkihuollon työntekijältä.

Kantelija arvosteli kaupungin hyvinvointipalveluja myös siitä, ettei hänelle oltu suoritettu aikaisemmassa sijaishuoltopaikassa hänelle kuuluneita korvauksia.

2 SELVITYS

Kaupungin hyvinvointipalvelut antoi kirjoituksen johdosta selvityksen. Selvitys ja sen liitteet ovat tämän päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvitys

Kaupungin hyvinvointipalvelujen antaman selvityksen mukaan kantelija on tuettu selvityksessä ilmoitetulla tavalla jälkihuoltoon liittyvän taloudellisena tukena mm. elintarvikkeisiin, vuodevaatteisiin sekä vaatteiden hankintaan. Selvityksen mukaan itsenäistymisvaroja ei ole käytetty kantelijan sairauteen liittyviin ylimääräisiin asunnon ja asumisen

varusteisiin, henkilökohtaiseen vaatetukseen tai muiden päivittäiseen elämään kuuluvien hyödykkeiden hankkimiseen.

Selvityksestä kuitenkin ilmenee, että kantelijalle on siirretty hänelle kuuluvia itsenäistymisvaroja kodin hankintoihin sekä vaatemenoihin.

Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee vielä, että kantelijalle ei ole laadittu jälkihuollon asiakassuunnitelmaa eikä erityistä suunnitelmaa myöskään itsenäistymisvarojen käytöstä. Selvityksen mukaan kantelijan taloudellisesta tilanteesta ei ole saatu selvitystä, koska selvityksen mukaan ”jälkihuollon ohjaustyöskentely ei ole toteutunut suunnitellulla tavalla.”

Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee edelleen, että kantelijalle on myönnetty ammatillinen tukihenkilö ostopalveluna. Kaupungin hyvinvointipalvelut on selvityksessään todennut, että kantelijalla on tuentarvetta monissa asioissa mm. talouden hallinnassa, opintojen aloittamisessa, viranomaisasioiden hoidossa sekä terveydentilansa hoitamisessa. Selvityksessä onkin todettu, että kantelijan ja hänen uuden kotikuntansa kanssa tulee viipymättä laatia jälkihuollon asiakassuunnitelma ja kartoittaa kantelijan kokonaistilannetta tukevat palvelut.

Selvityksessä on vielä todettu, että kantelijan tilanteen vakauttamiseksi ja toimivan yhteistyön mahdollistamiseksi ja tukitoimien järjestämiseksi on tärkeää, että kantelijalla on kotipaikkakunnallaan työntekijä, jota hän voi tavata tarvittaessa ja joka voi järjestää hänen tarvitsemansa tuen ja palvelut kantelijan edun mukaisella tavalla sen puitteissa, mihin kantelija itse on valmis sitoutumaan.

3.2 Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen ja jälkihuoltosuunnitelman laatimiseen

Lastensuojelulain 75 §:n mukaan sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle on jälkihuoltoa järjestettävä siinä laajuudessa kuin lapsi tai nuori sitä välttämättä tarvitsee. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy silloin, kun nuori täyttää 25 vuotta.

Kunnan on järjestettävä jälkihuoltoa jälkihuoltosuunnitelmassa määritellyn tuen tarpeen huomioon ottavalla tavalla, tukemalla nuorta siten kuin lastensuojelulain 7 luvussa säädetään. Lastensuojelulain 7 luvussa on säädetty mm. lastensuojelulain taloudellisten tukitoimien järjestämisestä sekä toimeentulon sekä asumisen turvaamisesta.

Silloin kun kysymys on taloudellisen tuen antamisesta, on nuoren tuesta päätettäessä arvioitava yksilöllisen jälkihuollon tarvetta sekä sitä, missä laajuudessa taloudellista tukea tulee myöntää. Taloudellista tukea voidaan myöntää jälkihuoltoa koskevien säännösten nojalla tai esimerkiksi toimeentulotukilain perusteella. Korostan kuitenkin, että nuorella on aina oikeus saada jälkihuoltona taloudellinen tuki riippumatta esimerkiksi siitä, onko nuorella oikeus toimeentulotukeen tai minkä suuruisena toimeentulotuki tulisi muutoin määrätä.

Jälkihuollon tarkoituksena on sijaishuollon jälkeen tukea jälkihuollossa olevaa nuorta siten, että nuori saa riittävät valmiudet itsenäiseen elämään sijaishuollon jälkeen. Jälkihuollon palvelujen ja tukeen liittyvä oleellisena osana nuoren asumisen järjestäminen sekä koulutuksesta ja toimeentulosta huolehtiminen. Nuorella on jälkihuollossa oikeus myös riittäviin kuntoutuspalveluihin sekä erityisesti sosiaalityöhön ja neuvontaan, jota hän tarvitsee itsenäistymistään varten sijaishuollon päättyessä. Korostan, että palvelujen järjestämiseksi ja nuoren lastensuojelulaista ilmenevien oikeuksien toteuttamiseksi on jälkihuoltosuunnitelman merkitys keskeinen. Lastensuojelulain 76 §:n mukaan kunnan on järjestettävä jälkihuoltoa ottaen huomioon lapsen tai nuoren tuentarpeisiin perustuva 30 §:n 4 momentin mukainen asiakassuunnitelma. Tämän takia erityiset nuoren jälkihuollolliset tarpeet tulee kirjata nuorta koskevaan jälkihuoltosuunnitelmaan.

Jälkihuoltosuunnitelmasta on ilmevä, mikä on nuoren jälkihuollollinen palvelujen tarve ja miten se konkreettisella tavalla nuorelle järjestetään. Suunnitelmaan tulee kirjata myös nuoren oma käsitys palvelujensa tarpeesta ja niistä palveluista ja erityisestä tuesta, jotka hänelle tulisi järjestää. Totean tässä yhteydessä, että edellä sanotun mukaisesti jälkihuoltosuunnitelman laatiminen edellyttää myös nuorelta sitä, että hän osallistuu jälkihuoltonsa suunnitteluun ja sen toteuttamiseen.

Korostan kuitenkin, että jälkihuollossa olevan nuoren on saatava tukea sosiaalihuollon ammatillisesti koulutetulta viranhaltijalta jälkihuollon suunnittelussa ja sen toteuttamisessa. Nuoren oikeus saada sosiaalityön palveluja ja tavata omaa työntekijäänsä tulee turvata riittävästi ja yksilöllisesti myös jälkihuollon aikana jälkihuoltosuunnitelmassa kuvattuihin ja jälkihuollon aikana mahdollisesti muuttuviin jälkihuollollisiin tarpeisiin vastaamiseksi.

Korostan vielä, että koska jälkihuollon järjestäminen perustuu oleellisesti jälkihuoltosuunnitelmaan ja siihen kirjattuihin keinoihin ja tavoitteisiin on sosiaaliviranomaisen huolehdittava siitä, että suunnitelmaa päivitetään ja tarkistetaan riittävän usein. Jälkihuoltosuunnitelma tulee tarkistaa ja sitä tulee päivittää erityisesti jälkihuollossa olevan nuoren elämäntilanteen ja tuentarpeen muuttuessa sekä esimerkiksi silloin, kun tuesta on sovittu vain lyhyeksi aikaa kerrallaan.

Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee, että kantelijalle ei ole laadittu jälkihuoltosuunnitelmaa. Osin suunnitelmaa ei ole voitu laatia saamani selvityksen mukaan koska asiassa ei ole päästy riittävään yhteistyöhön kantelijan kanssa. Tämä on toisaalta saattanut joutua erityisesti myös siitä, ettei kantelijalla ole ollut tukena sellaista jatkuvaa ja suunnitelmallista sosiaalityön ammatillista osaamista, jota hän ehkä olisi elämäntilanteessaan tarvinnut.

Selvityksensä mukaan kaupungin hyvinvointipalvelut aikoo laatia kantelijan kanssa jälkihuoltosuunnitelman sekä erityisen suunnitelman itsenäistymisvarojen käytöstä. Asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä on tarkoitus kartoittaa kantelijan kokonaistilannetta tukevat palvelut. Selvityksen mukaan kaupungin hyvinvointipalvelut selvittää yhdessä kantelijan uuden kotipaikkakunnan sosiaalitoimen kanssa sen,

millä tavoin kantelijan tarvitsema sosiaalityö ja erityinen ammatillinen tuki voidaan järjestää. Selvityksestä ilmenee vielä, että tarvittaessa kantelijalle varattaisiin viikoittainen puhelinaika omalle kaupungin hyvinvointipalvelujen viranhaltijalle.

Olen edellä kuvannut jälkihuolto-oikeuden merkitystä itsenäistymässä olevalle nuorelle sekä jälkihuollosta vastuussa olevan kunnan velvollisuuksia jälkihuollon järjestämiseksi. Olen korostanut jälkihuoltosuunnitelman merkitystä jälkihuollon suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi ja suunnitelmallisen sosiaalityön sekä muun ammatillisen tuen tärkeyttä jälkihuollossa olevalle nuorelle.

Saamani selvityksen mukaan kaupungin hyvinvointipalvelut on laiminlyönyt asiassa muun muassa jälkihuoltosuunnitelman laatimisen. Pidän laiminlyöntiä vakavana ja kantelijan jälkihuolto-oikeuksia vaarantavana. Kaupungin hyvinvointipalvelut on ilmoittanut minulle selvityksessään, että se aikoo laatia yhdessä kantelijan kanssa lastensuojelulaissa edellytetyn jälkihuoltosuunnitelman ja samalla kartoittaa kantelijan tuentarpeet sekä ilmoittanut vielä millä tavoin ja missä tarkoituksessa se tulee tekemään yhteistyötä kantelijan nykyisen kotikunnan sosiaalitoimen kanssa. Näiden toimienpiteiden perusteella asia ei tältä osin anna aihetta puoleltani muuhun kuin, että kiinnitän kaupungin hyvinvointipalvelujen vakavaa huomiota edellä toteamiini näkökohtiin kunnan sosiaalitoimen velvollisuuksista jälkihuollon järjestämisessä.

3.3 Itsenäistymisvarojen käyttö

Itsenäistymisvaroista, niiden kertymisestä ja niiden käytöstä on säädetty lastensuojelulain 77 §:ssä. Mainitun säännöksen mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 25 vuotta.

Säännös merkitsee myös sitä, että toimielimellä ja vastuussa olevalla päätöksentekoon oikeutetulla viranhaltijalla on velvollisuus huolehtia siitä, että nuoren siirtyessä kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen jälkihuoltoon, itsenäistymisvarat voidaan käyttää nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja niihin liittyviin hankintoihin ja menoihin. Sosiaalityöntekijä tai muu päätöksentekijä on velvollinen itsenäistymisvaroja maksaessaan harkitsemaan, voiko nuori saada itsenäistymisvaroja hänen ilmoittamiinsa käyttötarkoituksiin. Itsenäistymisvarojen maksamisesta tai siitä, ettei nuorelle itsenäistymisvaroja makseta, on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös.

Menot nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja niihin liittyviin erityisiin menoihin tai hankintoihin ovat hallituksen esityksen mukaan (HE 252/2006 vp s. 189-190) esimerkiksi oman asunnon kalusteet, työpaikan saamiseksi tarpeellinen ajokortti sekä opiskelun tarpeelliset välineet tai hyödykkeet. Hallituksen esityksessä todetaan nimenomaisesti, että ennen itsenäistymisvarojen maksamista kunnan tulisi huolehtia lapsen tai nuoren perustarpeista asumisen järjestelyissä riittävällä

tavalla erityisesti silloin, jos lapsella tai nuorella ei ole itsellään riittävästi asumisen perushankintoihin.

Edellä sanotun mukaisesti kunnan harkinnassa on se, mitä eria päätetään maksaa nuoren itsenäistymisvaroista ja mitkä kustannukset kuuluvat kunnan jälkihuollon taloudellisen tuen piiriin. Harkinnassa on otettava huomioon nuorelle kertyneiden itsenäistymisvarojen määrä, varojen esitetty käyttötarkoitus sekä nuoren ikä ja hänen yksilölliset olosuhteensa. Nuoren itsenäistymisvaroista ei tule maksaa sellaisia menoja, jotka selvästi kuuluvat kunnan jälkihuollon taloudelliseen tukeen.

Totean, että sosiaalityöntekijän tai muun jälkihuollon järjestämisestä vastuussa olevan viranhaltijan on arvioitava nuoren kanssa yhdessä itsenäistymisvarojen käyttöä ja keskusteltava asiassa nuoren kanssa. Itsenäistymisvarojen käytöstä on perusteltua tehdä yhdessä nuoren ja sosiaalityöntekijän kanssa erityinen suunnitelma, jonka pohjalta itsenäistymisvarojen käyttöä ja niiden riittävyyttä voidaan seurata. Suunnitelma selkeyttää itsenäistymisvaroihin liittyvää ohjausta ja sen avulla nuorella on mahdollisuus itse myös arvioida itsenäistymisvarojen ajallista riittävyyttä.

Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee, että kantelijan menoihin on suoritettu kantelijalle hänen oman pyyntönsä mukaisesti hänelle kuuluvia itsenäistymisvaroja. Osin näitä itsenäistymisvaroja on selvityksen mukaan käytetty asumisen perushankintoihin sekä kantelijan tarvitsemiin vaatemenoihin. Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee itsenäistymisvarojen määrä, kantelijalle suoritettujen itsenäistymisvaraerät ja jäljellä oleva itsenäistymisvarojen määrä, joka on kaupungin hyvinvointipalvelujen hallussa. Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä toisaalta myös ilmenee, että se on myöntänyt jälkihuollollista taloudellista tukea kantelijan edellä mainittuihin hankintoihin.

Kuten edellä olen todennut viranomaisen harkinnassa, on se, miten ja missä vaiheessa ja mihin tarkoituksiin itsenäistymisvaroja voidaan käyttää. Tätä viranomaiselle kuuluvaa harkintavaltaa rajoittaa kuitenkin se, ettei itsenäistymisvaroja koskaan voida käyttää sellaisiin tarkoituksiin, joihin kunnalla on jälkihuoltoa koskevien säännösten perusteella velvollisuus myöntää jälkihuollollista taloudellista tukea. Korostan tässä yhteydessä, että jälkihuollollista tukea voidaan joutua myöntämään erityisesti myös silloin kun jälkihuollossa olevan nuoren tilanne yllättäen muuttuu esimerkiksi sairauden seurauksena tai kun nuori perustaa oman perheen. Tällaisessa tilanteessa viranomaisen joutuu arvioiman, tuleeko tarkoitukseen myöntää jälkihuollollista tukea vai voidaan siihen edes osaksikaan käyttää nuoren itsenäistymisvaroja.

Koska kaupungin hyvinvointipalvelut on selvityksessään ilmoittanut, että se tekee erityisen itsenäistymisvarojen käyttöä koskevan suunnitelman ja kartoittaa kantelijan taloudellista tilannetta muun tilannekartoituksen yhteydessä, ei kirjoitus anna aihetta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän kaupungin hyvinvointipalvelujen huomiota edellä todettuun.

3.3 Muut kirjoituksessa esitetyt seikat

Kantelija on kertonut kirjoituksessaan, ettei hänelle osoitettu viranhaltija ole vastannut hänen yhteydenottopyyntöihinsä.

Kaupungin hyvinvointipalvelujen selvityksestä ilmenee, millä tavoin yhteistyötä kantelijan kanssa on tehty ja mitä ongelmia siinä on ollut. Selvityksessä on vielä todettu, että kantelijan vastuutyöntekijä on vaihtunut vuoden 2020 lopussa. Kaupungin hyvinvointipalvelut on vielä ilmoittanut, että se pyrkii suunnittelemaan yhdessä kantelijan uuden kotikunnan kanssa siitä millä tavoin sosiaalityötä kantelijan kotikunnassa voitaisiin järjestää ja sitä tehostaa. Selvityksen mukaan myös muita yhteydenpitotapoja pyritään kehittämään yhdessä kantelijan kanssa.

Kantelija on vielä arvostellut kaupungin hyvinvointipalveluja siitä, ettei hänelle ole suoritettu aikaisemmassa sijaishuoltopaikassa hänelle kuuluvia korvauksia. Kaupungin hyvinvointipalvelut on ilmoittanut selvityksessään, että korvaukset on maksettu kantelijan pankkitilille. Asiassa on siten tältä osin esitetty ristiriitaista selvitystä. Minulla ei ole mahdollisuutta saada asiaan muuta selvitystä.

Tämän takia kirjoitus ei näiltä osin anna aihetta minulle enempiin toimenpiteisiin.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän kaupungin hyvinvointipalvelujen huomiota edellä kohdissa 3.1 ja 3.2 todettuun. Tässä tarkoituksessa lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen kaupungin hyvinvointipalveluille.